

Engelbert Gangl:

Ko sem bil urednik

Engelbert Gangl,

dolgoletni urednik »Učiteljskega tovariša«.

Moj predhodnik v uredniških poslih je bil pokojni Jakob Dimnik, ki sem bil z njim v prijateljskih stikih menda že od leta 1891., ko sem kot gojence četrtega letnika ljubljanskega učiteljskega organiziral prvi abiturientski sestanek jugoslovanskih učiteljskih v bivši monarhiji. Ta sestanek je bil meseca avgusta 1892 na strlišču v Ljubljani (danes Ljudski dom v Strliški ulici). Že januarja onega leta je bila v stari Čitalnici, kjer je danes Tičarjeva trgovina v Selenburgovi ulici, proslava Komenskega. Za to priliko sem na pobudo skladatelja Antona Nedvėda napisal pesem, ki jo je deklamiral neka mlada učiteljica; njenega imena se ne spominjam. Moje prvo službeno mesto je bilo od 1. oktobra 1892 na enorazrednici v Budanjah pri Vipavi (165 otrok!). Od tam sem začel pošiljati prve dopise v Učiteljskega tovariša. Pot v Budanje je držala skozi Postojno, kjer si je Dimnik ustanovil svoje domače ognjišče. Meseca maja 1893 je bil v Ljubljani I. slovenski vseskoopski zlet. Na zlet smo prišli tudi Vipavci. Njim na čelu sem nosil v spredu zastavo. Po končani javni tolovadbi na Kozlerjevem vrtu sem prisedel k mizi, kjer so že sedeli: mestni nadzornik prof. Levec, nadučitelj Andrej Zumer in Jakob Dimnik. Tako so se vedno bolj utrjale prijateljske vezi med nama, dokler me niso ti šolniki spravili — meni za hrbtom — v Ljubljano na ledinsko šolo, češ da me potrebujejo.

Dimniku sem pomagal pri Tovarišu, kolikor sem mogel in kadar koli je hotel imeti v listu tak in tak članek. Da mi olajša ta položaj, sta moja šol. vodji Zumer in za njim Jos. Maier dovolila, da sem po končanem poku mogel pisati in študirati v šolski zbornici, da sem v jesenskih in zimskih večerih prištedil izdatke za luč in kurjavo. Ivanu Tomšiču sem pisal za njegov Vrtec, prevajal sem drame in operne tekste za slovensko gledališče in besedila za velika glasbena dela, ki jih je izvajala Glasbena matica, kjer sem bil nekaj časa tajnik, dve sezoni sem bil celo recenzent slovenskih gledaliških predstav v Slovenskem narodu — z Maksom Josinom sem sestavljal Drugo berilo s slovnico, poučeval sem slovensčino v Huthovem zavodu na Poljanski cesti, pisal za Ljubljanski zvon in pod Francetom Lampetom za Dom in svet, za tržaško Edinost, za Hribarjev Narodni koledar v Celju itd. — Bil je torej za mladega moža dela preko glave dovolj.

Tako se je tudi Dimniku delo množilo, ker so ga zvali v javne posle v mestni upravi in je v šolski službi napredoval do vodečega mesta na ledinski šoli. Povabil me je za svojega sourednika, dokler nisem vseh uredniških skrbi in težav prevzel sam. Organizirali smo poročevalsko službo, povečali obseg lista in ga izpremenili v tednik. Smer Učiteljskega tovariša je šla vedno jasneje in odločneje v prave osamosvojitve od vseh vplivov izven teženj učiteljskega stanu. Postalni smo silno bojevit in neustrašeni v zahtevah po izboljšanju gmotnega položaja in po uveljavljanju ugleda in časti slovenskega učiteljstva. Odbijali smo napade z leve in z desne, a tudi oni, ki so bili uradni predstavniki šolstva, niso bili deležni nikakega pardona, kadar smo smatrali, da je njihovo delo za šolstvo in učiteljstvo škodljivo in pogubno.

Na eni strani se je dvigal pogum večine organiziranega učiteljstva, rasla je njegova stanovska samozavest, utrjalo se je pravo, globoko in iskreno tovarišstvo. Na zvestobo vseh si mogel vedno absolutno računati. Na drugi strani so bile na delu sovražne moči, ki so izkušale razdrobiti našo stanovsko solidarnost in ki so ščuvale šolske oblasti proti nam. V tej trajni napetosti, v nekakšnem stalnem vojnem stanju, je bilo treba žrtvovati marsikatero noč, da je bilo vse delo opravljeno in da ni šolski poklic nikoli trpel. V šoli je bil vsak od nas vedno na svojem mestu. To je bil naš najjačji ščit v borbi za biti ali ne biti.

Kar tako mimogrede sem opravil dve leti studija na dunajskem pedagoškem (1900 do 1902) na svoje stroške. Ustanovili smo Zvonček, ki sem ga jaz urejal 30 let, osnovali Učiteljsko tiskarno in se pripravljali, da mobiliziramo in izčrpamo vsa sredstva v borbi za kruh. Vlada — ona v Ljubljani in centralna na Dunaju — je že pripravila dekret, da me pošlje nekam na Tirolsko in mi s tem izvije Učiteljskega tovariša iz rok. Ko sem se vrnil z Dunaja, so v Idriji ustanovili mestno slovensko realno in leta 1903 odprli na njej pripravljani razred. Moji prijatelji so poskrbeli, da me je občinski odbor Idrije pozval v službo na ta razred. In namesto na Tirolsko je šel jeseni 1903 Učiteljski tovariš z menoj v

Idrijo. Tu so me tri leta po tem izvolili za deželnega poslanca. Kot nepolitičen človek sem vzel to novo breme silno resno. Hotel sem odložiti uredništvo, a Dimnik je dejal: »Kot poslanec moraš imeti svoje glasilo.« In ker ni bilo takrat nikogar razen mene, ki bi bil manj odvisen od vlade, nego sem bil jaz, sem ostal urednik vse do vojne l. 1914, ko so me vpoklicali takoj prvi dan. Uredništvo je prevzel Luka Jelenc v Ljubljani. Mobilizirali so me trikrat, gonili me sem in tja in le za las je manjkalo, da me niso poslali na Suih bajer. A to je posebno poglavje, ki ne sodi v tesni okvir tega članka.

Bele lise v medvojnih letnikih Učiteljskega tovariša govore, kakšni so bili naši pogledi z ozirom na bodočnost našega šolstva v državi, ki se nam je obetala na ruševinah starega sveta prevar in krivic. Te zaplenjene članke sem pisal jaz.

Vekoslav Mlekuž:

„Učiteljski tovariš“

Vekoslav Mlekuž,

urednik »Učiteljskega tovariša« in predsednik Učiteljskega društva Ljubljana — mesto.

O tisku se govori kot o osmi velesili. Ni brez podlage ta trditev, kajti razvoj tiska in močan njegov vpliv na javno mišljenje je neizpodbitno podkrepil in utemeljil tako naziranje. In prav to dejstvo mora upoštevati vsaka skupina, ki se hoče kakor koli uveljaviti v javnosti in si v njej utrditi lastno stališče; ustanoviti si mora predvsem svoje lastno glasilo ali pa si vsaj zagotoviti prostor v že obstoječih listih.

Izredno jasne poglede na življenje, temeljito poznanje javnosti, predvsem pa učiteljstva, nad vse močno in neomajno stanovsko zavest je morala imeti ona pečica učiteljev, ki je že v začetku druge polovice preteklega stoletja, tako rekoč ob rojstvu učiteljskega stanu v Sloveniji spoznala, da je vsaka borba za pravice stanu in šole, borba za napredek prosvete in kulture sploh, skoraj brez pomena, ako nima na razpolago svojega lastnega glasila, v katerem naj prihajajo do izraza težnje, želje in zahteve učiteljskega stanu kot celote. Ta zavest je torej ustvarjala učiteljstvu glasilo, ki je sedaj že osemdeseto leto glasnik učiteljskih in šolskih, a morda še v veliko večji meri glasnik narodnih potreb. Zato je tudi »Učiteljski tovariš« kot glasilo združenega učiteljstva vedno predpostavljalo obče narodne interese interesom stanu.

»Učiteljski tovariš«, katerega izdajanje je bilo sklenjeno že l. 1860., prinaša v uvodnem članku svoje I. številke važno ugotovitev: »Kodile so ga okoliščine novega časa«. Te »okoliščine« označujejo takratni avstrijski absolutizem, in borba proti njemu je privedla takratno učiteljstvo do spoznanja potrebe po lastnem glasilu. »Učiteljski tovariš« je v začetku izhajal mesečno kot list za šolo in dom, a tekoma dosedanjih 79 let svojega izhajanja je ta starosta slovenskega časopisa postal oče stanovske zavesti takratnega slovenskega učiteljstva in propagator ideje snovanja učiteljskih društev in se končno razvil v glasilo učiteljskega udruženja. In kakor so ga rodile okoliščine novega časa, tako je z duhom časa napredovala in se širil.

Če upoštevamo dejstvo, da je »Učiteljski tovariš« že nekaj let izhajal, ko so se šele porodili prvi začetki učiteljske organizacije, tedaj moramo ugotoviti, da je bil prav stanovski tisk ona izredna sila, ki je pritegnila večino slovenskega učiteljstva k sodelovanju za skupne interese naroda, šole in stanu in ga združila v močni stanovski organizaciji, ona privlačna moč, ki je vedno znova privabljala nove člane v organizirane vrste in končno oni neizčrpni vir nasvetov in spodbud, ki je dvigal v učiteljstvu zavest, da je edino od njegovega prizadevanja, dela in truda, njegove odpornosti in vztrajnosti odvisna moč organizacije in s tem zagotovljeni tudi uspehi v korist naroda in lastnega stanu. Od stopnje do stopnje si je moralo učiteljstvo samo priboriti vse svoje pravice, a boriti se je moralo tudi za dvig našega šolstva in s tem za splošen dvig kulturne ravni slovenskega naroda. V tej borbi mu je bilo lastno glasilo neprecenljiva opora in javna tribuna vseh njegovih upravičenih zahtev in stremljenj po napreduku.

»Učiteljski tovariš« je vsa leta širil narodno zavest in to že v dobi, ko so zadnji ostanki avstrijskega absolutizma še močno tlačili vse avstrijske Slovence; vzgajal je mno-

Oktober 1918 sem se na povratku z Dunaja v Trst ustabil v Ljubljani, da počakam konca vojne. To se je zgodilo 28. istega meseca. Takoj so mi zopet naložili uredništvo, ki sem ga opravljal do maja 1919, ko so me imenovali za višjega šolskega nadzornika. Da omogočim Učiteljskemu tovarišu popolno neodvisnost tudi v presoji svojega dela na tem novem položaju, sem dokončno odložil uredništvo, ki sem ga v najtežjih okoliščinah opravljal do malega 20 let. Premnoga kaplja lastne srčne krvi je v njem, premnoga prečuta noč, premnoga zarez ostrine bojevitega meča, premnogi »jekleni klin« razjarjene duše in zagovornikove besede in obzlobe — kakor pravi Učiteljski tovariš v članku o mojem odhodu iz uredništva — a tega nam ni mogel nihče nikoli očitati: da nismo bili značajni, nepodkupni, pošteno in delavni v imenu časti in poslanstva šole in stanu.

Srečen sem, da je v tem napornem in vendar zmagovitem prizadevanju naše pretektele zgodovine tudi del moje sokolske duše!

naše šolstvo in tudi naša izobrazba in s tem kulturna raven vsega slovenskega naroda na mnogo višji stopnji nego je, če bi se upoštevali vsi nasveti in vsi predlogi, ki jih je tekem let objavljalo učiteljstvo v svojem glasilu. Vsi letniki »Učiteljskega tovariša« nam namreč dokazujejo, da so bile vedno močne in često najvplivnejše in tudi odločujoče prav one akcionarne sile, ki so ovirale pravičen kulturni razvoj in napredek našega naroda, zato so morale ovirati učiteljska stremjenja, odklanjati nasvete in prezirati vse predloge, ki jih je v javnost iznašalo učiteljstvo potom svojega tiska.

»Učiteljski tovariš« je tekem dolgih let svojega izhajanja in razvoja, najprej kot kulturni list učiteljstva, a pozneje kot borbeno stanovsko politično glasilo učiteljske organizacije, priboril učiteljstvu mnoge pomembne in znane uspehe, ki so bili v korist tako učiteljskemu stanu kakor tudi šolstvu in prosveti sploh, bili so pa velikega pomena tudi za razvoj našega naroda. Posebno veliki so bili ti uspehi po našem narodnem osvobodjenju in zedinjenju. Združeno učiteljstvo gleda lahko s ponosom na dosežene rezultate svojega dela, čeprav so bile ovire, ki jih je moralo premagati, često skoraj nepremagljive. Zaveda se, da je vedno in ob vsaki priliki storilo svojo dolžnost, potom svojega stanovskega tiska je obveščalo javnost in odločujoče činitelje o najbolj perečih zadevah in aktualnih vprašanjih pomembnih in važnih za razvoj našega šolstva in prosvete, a v kolikor v celoti ni uspelo, je le obžalovati, kajti krivda neuspehov leži izven območja vpliva učiteljske organizacije in njegovega tiska.

Tudi v bodoče hoče »Učiteljski tovariš« ostati glasnik odkritih in jasnih potreb in zahtev učiteljskega stanu in njegove organizacije; ostati hoče še vedno tribuna kulturno naprednih stremljenj združenega učiteljstva in biti borbeno glasilo za vse pravice in potrebe učiteljskega stanu in s tem tudi za vse aktualne potrebe naroda.

Matija Senkovič:

„Popotnik“ kot pedagoško glasilo naše organizacije

Matija Senkovič,
urednik »Popotnika«.

Ko se je ustanovila Zaveza, sta izhajala dva učiteljska lista, v Ljubljani »Učiteljski tovariš«, v Mariboru »Popotnik«. Na ustanovni I. glavni skupščini v Ljubljani 1889. l. se je proglasil »Popotnik« za Zavezino glasilo. M. Nerat, ki je bil med ustanovitelji »Popotnika«, ga je 1883. l. s 4. letnikom prevzel v svoje založništvo in uredništvo ter s težkimi gnojnimi žrtvami vztrajal kot njegov založnik do 1891. l., ko je list prevzela Zaveza v svojo last.

Prva leta se je tiskal »Popotnik« v Mariboru in Celju. Ko pa je začela v Ljubljani poslovati Učiteljska tiskarna, se je list preselil v začetku novega leta 1907. pod domačo streho, kjer se tiska še danes.

Zaveza je skušala »Popotnika« povzdigniti z dobrimi spisi. Zato je dvakrat razpisala nagrade po 4, 3 in 2 cesarska cekina, dvakrat pa po 50 K za najboljše spise pedagoške, šolske - politične ali metodično - didaktične vsebine.

Sprva je mnogo pisal v »Popotniku« njegov urednik Nerat sam, sčasoma pa si je ustvaril stalen krog dobrih sotrudnikov, ki so v svojem idealizmu pisali večinoma zastonj, ker ni bilo sredstev za honorarje.

S »Popotnikom« je Zaveza dala slovenskemu učiteljstvu pedagoško glasilo, ki je vsebinsko krepko korakalo z duhom časa. V njem so se obravnavala skoraj vsa aktualna vprašanja pedagogike in metodike ter je v glavnem zbrano strokovno duševno delo slovenskega učiteljstva do ustanovitve DŠM.

Leta 1912. je izšel kot priloga k 12. številki »Popotnika« seznam važnejših Popotnikovih člankov od leta 1883. do 1913., ki ga je sestavil Fr. Kocbek. Ta seznam omogoča dober pregled o najvažnejših strujah v vzgojstvu in šolstvu v navedeni dobi in je najboljši dokaz za stremljenje slovenskega učiteljstva vseh kategorij po globlji pedagoški izobrazbi.

Ko so na prelomu stoletja sosedne dežele preplavili mogočni valovi šolsko - reformnega gibanja, so se začeli ti valovi polagoma razlivi tudi čez meje slovenskega ozemlja ter so zanesli to gibanje med naše učiteljstvo, ki se je začelo navduševati za nove ideje delovne šole. Tako je bil naš »Popotnik« nenadoma postavljen pred nove naloge in nove probleme, ki so jih njegovi novi uredniki in sode-

lavec pravilno doumeli. To gibanje in zanimanje za šolsko reformo je imelo že od vsega početka v našem pedagoškem glasilu najboljšega pospeševalca, ki je obnovitveni volji učiteljstva dovažal vedno nove hrane.

Temu mnogo obetajočemu razvoju pa je vojna napravila nagel konec. Vendar je »Popotnik« tudi sedaj nadaljeval svoje delo, dati šolska praksa v tem razburkanem času ni mogla več slediti teoriji. Po končani vojni pa je še v večji meri nego doslej odpiral svojim čitateljem nove, širše in globlje vidike v vsa novejša in pomembnejša vprašanja iz vzgoje in pouka. Pri tem pa se je oziral prav tako na resna, psihološki utemeljena teoretična raziskovanja kakor na dnevno podrobno pedagoško delo, tako da je bilo čitateljem mogoče, spoznati najnovejše rezultate pedagoško - reformnega gibanja ter se z njimi okoriščati v praksi. V ta namen je »Popotnik« objavljati tudi prispevke v konkretni obliki delovnega pouka, da bi zlasti mlajšemu učiteljstvu nakazal pot, kako se naj splošna načela delovne šole prevajajo v vsakdanjo šolsko prakso. Tako je »Popotnik« tudi po vojni ostal zvest svoji tradiciji ter postal stvarni nosilec pedagoške teorije in prakse v slovenskih šolah. Ker pa je hotel tudi v bodoče ostati predvsem glasnik za sodobne vzgojne ter učne smeri in oblike, je izpremenil svoj prejšnji podnaslov »Pedagoški list« ter ga nadomestil z značilnejšim podnaslovom »Časopis za sodobno pedagogiko«.

Čeprav so gospodarske razmere v zadnjih povojnih letih z vso silo pritiskale na šolo in učiteljstvo, je našemu pedagoškemu časopisu kljub temu uspelo, da je, na zunan sicer okrnjen, a na notraj okrepljen, prebrodil to krizo in da se je celo še globlje zasedal. Za to se moramo zahvaliti neupogljivosti volje našega učiteljstva, ki je premagalo vse težkoče, zahvaliti se moramo njegovemu idealnemu pojmovanju učiteljskega poklica in njegovemu neodoljivemu stremljenju po samoizobrazbi, zlasti pa tudi dragocnemu sodelovanju naših sotrudnikov in strogo stvarni usmerjenosti našega lista.

Velik del učiteljstva si vneta in vestno prizadeva, da smiselno in smotrno izvede šolsko reformo ali da vsaj zrahlja in pripravi tla za obnovo našega šolstva. Tej nalogi služi tudi naš pedagoški tisk. Potrebno nadaljevanje tega dela, ki si ga moramo postaviti kot bodočo nalogo, je tole: Da se poleg delovne ideje, ki je glavni smoter šolsko - reformnega gibanja, postopoma začno splošno uveljavljati v šolski praksi tudi vsa ostala načela, ki tvorijo bistvo aktivne in življenjske šole, med katerimi opozarjamo zlasti na strnjeno šolskega dela in na načelo njegove življenjske bližine.

Letos je stopil »Popotnik« v 60. leto svojega življenja. V tej dolgi dobi je postal priljubljen vodnik in svetovalec učiteljstvu pri njegovem šolskem delu. Vzniknil je iz lastne moči in skupno delo ga vzdržuje, služi pa predvsem praktičnim potrebam domačega učiteljstva. Poleg sodobne prakse pa pospešuje tudi znanstveno nadaljnjo izobrazbo, seznanja učiteljstvo s sodobno pedagoško literaturo, poroča o najpomembnejših sodobnih pedagoških vprašanjih ter orientira o poteh domače in tuje pedagogike, toda vedno s stališča naših potreb. Tako je »Popotnik« bistveno pripomogel k temu, da je delo slovenskega učiteljstva pridobilo na ugledu ne samo v ožji domovini, nego tudi daleč preko ozkih mej našega življenjskega prostora. In s tem dela naše pedagoško glasilo tudi čast organizaciji, ki ga izdaja.